

In perspectief

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid

Jeugd in ontwikkeling

Aan de volwassene van de toekomst worden hoge eisen gesteld. Dat betekent dat ook aan de voorbereiding van de jeugd op die toekomst hoge eisen moeten worden gesteld. Die eisen hebben niet alleen betrekking op het onderwijs en het onderwijsbeleid: kinderen doen hun kennis en ervaring onder tal van omstandigheden op. De kennis over de ontwikkeling van de jeugd in geestelijk, lichamelijk en sociaal opzicht breidt zich steeds verder uit. Het zou nuttig zijn een brug te slaan tussen deze kennis op medisch en psychologisch gebied en het beleid van de overheid ten aanzien van de ontwikkeling van jongeren. In een recente voorstudie van de WRR heeft een aantal deskundigen de 'state of the art' beschreven van de inzichten in de ontwikkeling van de jeugd en van de mogelijkheden die ontwikkeling te bevorderen.¹

In vergelijking met de jeugd in andere landen gaat het gemiddeld goed met de Nederlandse jeugd. Gemiddelden zijn echter bedrieglijk; zij doen geen recht aan de tegenstellingen *binnen* de groep in kwestie. Er zijn verontrustende ontwikkelingen. Drie belangrijke lijnen daarin zijn de volgende.

1. Een deel van de hoge kosten voor de gezondheidszorg heeft te maken met riskante leefgewoonten; deze ontstaan vaak al in de jeugd. Zo dreigt alcoholgebruik onder jongeren een epidemisch verschijnsel te worden, net als roken onder vooral meisjes.

2. De psychosociale problematiek onder de jeugd neemt toe. Volgens verschillende schattingen lijdt tussen 8 en 12 procent van de jeugd aan een matige tot ernstige stoornis (o.a. depressiviteit) waarvoor enige vorm van behandeling of interventie gewenst is.

3. Het gedrag van sommige jongeren is bedreigend voor andere mensen. Dit komt ook tot uitdrukking in de criminaliteitscijfers (voetbalvandalisme, diefstal enz.). Nu ontwikkelen de totaalcijfers zich de laatste jaren niet ongunstig. Bovendien zijn de klachten over

'de jeugd van tegenwoordig' van alle tijden: wanneer jongeren ouder worden en een eigen verantwoordelijkheid voor anderen krijgen, vermindert baldadig gedrag om ten slotte meestal geheel te verdwijnen. Bij een klein deel van de jeugd treedt deze gedragsverandering *niet* op. In dit verband zijn de ernstige misdrijven die al op zeer jonge leeftijd gepleegd worden bijzonder verontrustend; de ouders hebben weinig kansen om, wanneer zij volwassen zijn, nog aansluiting te vinden bij mensen buiten de criminele sfeer.

Wetenschappelijk onderzoek biedt inzicht in de omstandigheden die in het algemeen bedreigend zijn voor een gunstige ontwikkeling van jongeren. Op grond van deze kennis kan weliswaar niet goed worden voorspeld hoe een individu zich zal ontwikkelen; er blijven immers verschillen in capaciteit om moeilijkheden te overwinnen. Wel bieden zij mogelijkheden voor preventie. De schrijvers van de voorstudie signaleren dat ontwikkelingsproblemen verwacht kunnen worden wanneer een aantal ongunstige factoren in de omgeving van het kind zich tegelijkertijd voordoet. Het gaat dus om de samenloop van omstandigheden: de gezinssituatie die zich ongunstig ontwikkelt; de sociaal-economische omstandigheden die slecht zijn (geldgebrek, werkloosheid e.d.); onvoldoende gelegenheid voor sociale, morele en cognitieve ontwikkeling via de directe omgeving, het onderwijs en de media.

In de persoonlijkheid van jongeren en in hun directe omgeving (school, gezin enz.) zijn compenserende factoren die ontwikkelingsproblemen kunnen voorkomen. In het bijzonder spelen de omstandigheden van en in het gezin een centrale rol. Gezinsomstandigheden worden ook steeds belangrijker, omdat kinderen in maatschappelijk opzicht steeds later volwassen worden en omdat het gezin steeds langer verantwoordelijk is voor de opvoeding. Dit komt onder andere tot uitdrukking in de stijgende onderwijsparticipatie, in de dalende arbeidsparticipatie van de jeugd en in de hogere leeftijd waarop kinderen het ouderlijk huis verlaten.

De overheid heeft van oudsher een belangrijke verantwoordelijkheid voor de optimale ontwikkeling van de jeugd. Men kan denken aan het verbod op kinderarbeid van 1874 en aan de leerplichtwet van 1901. Die verantwoordelijkheid is in de loop van de tijd toegenomen op het gebied van de arbeid van jongeren, de sociaal-economische omstandigheden van gezinnen, de gespecialiseerde jeugdgezondheidszorg en, uiteraard, het onderwijs. Uit de voorstudie komt het beeld naar voren dat er voldoende mogelijkheden zijn om door globale preventie – door te zorgen voor optimale omstandigheden voor de jeugd in het algemeen – problemen in ernst te verminderen of zelfs voor te zijn. Wanneer meer aandacht hieraan wordt geschonken, wordt ingrijpend beleid om eenmaal gerezen problemen op te lossen minder nodig. Opvallend is hierin de nadruk op het belang van de gezinsomstandigheden. In dit verband is gewezen op de Verklaring van de rechten van het kind van de Verenigde Naties uit 1988; daarin valt een sterk accent op de verantwoordelijkheid van de overheid voor de bescherming van het gezin als belangrijkste omgeving voor de ontwikkeling en het welzijn van kinderen.

De overheid bewaart in haar beleid de nodige afstand ten opzichte van de privé-sfeer; het heeft hiervoor echter wel belangrijke gevolgen. Op terreinen als onderwijs, gezondheidszorg en sociale zekerheid schenkt het wel aandacht aan deze gevolgen, maar dan vooral in curatieve zin. Het voorkomen van problemen staat niet hoog op de agenda. Vanuit inzicht in de ontwikkeling van de jeugd en vanuit het idee dat voorkomen nog altijd beter is dan genezen kunnen echter andere accenten worden gelegd. Met een aantal voorbeelden kan dit worden toegelicht.

– In medisch opzicht kunnen bepaalde ontwikkelingsstoornissen reeds rondom de geboorte worden opgespoord en kunnen preventieve maatregelen worden genomen. De mogelijkheden zijn ruimer dan tot nog toe worden toegepast.

– Vanuit een ontwikkelingsperspectief zou ook – door een sterkere specialisatie in onderzoek en behandeling – een adolescentiegeneskunde tot stand moeten worden gebracht. In de adolescentie doen zich immers tal van ernstige specifieke problemen in de lichamelijke en geestelijke gezondheid voor.

– Riskant gedrag kan in belangrijke mate worden

voorkomen; er bestaat reeds de nodige kennis omtrent de factoren die hierop van invloed zijn. Zo is het gebruik van alcohol door jongeren voor 75 procent afhankelijk van omgevingsfactoren: problematische sociale omstandigheden, de beschikbaarheid, de kennelijke aanvaardbaarheid van het gebruik. Die aanvaardbaarheid is op haar beurt afhankelijk van het voorbeeld dat volwassenen geven; preventieve maatregelen die zich hierop richten zijn zodoende effectiever dan preventie die uitsluitend op de jeugd zelf gericht is.

– Schadelijk afwijkend gedrag kan ook beïnvloed worden. De schrijvers van de voorstudie bieden hiervoor nuttige inzichten. Zo kan de morele ontwikkeling beïnvloed worden: voorkomen zou moeten worden dat jongeren de omgeving verlaten waarin zij de morele normen van burgerschap leren (school, geregelde arbeid enz.). Die normen hebben jongeren nodig om als volwassenen te kunnen voldoen aan de vele en soms tegenstrijdige eisen die aan hen gesteld worden wanneer zij werken, deelnemen in politieke besluitvorming of eventueel verantwoordelijkheden hebben voor anderen in de privé-sfeer.

Al met al geven de auteurs van de voorstudie een gedetailleerd beeld van de wetenschappelijke kennis over de ontwikkeling van de jeugd. Tegelijkertijd biedt de ordening die in het materiaal is aangebracht, de mogelijkheid deze kennis te verbinden met het overheidsbeleid. Het gaat dan niet alleen om het jeugdbeleid, maar ook – en misschien wel juist – om het beleid op andere gebieden dat gevolgen heeft voor de ontwikkeling van de jeugd. Door die gevolgen raakt dat beleid immers de toekomst van Nederland.

G.J. Kronjee

Noot

1. *Jeugd in ontwikkeling*; onder red. van R.F.W. Diekstra; SDU Uitgeverij, 's-Gravenhage 1992 (WRR, Voorstudies en Achtergronden V75).

De WRR is gevestigd te 's-Gravenhage, Plein 1813 nr. 2. Inlichtingen over deze rubriek zijn verkrijgbaar bij het bureau van de WRR, telefoon 070-3564451.